

Nr 181.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående kvinnliga befattningshavares vid undervisningsväsendet avlösningsförmåner under tjänstledighet för havandeskap m. m.; given Stockholms slott den 6 mars 1936.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg följande:

Enligt 4 § avlösningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, är kvinnlig innehavare av ordinarie befattning skyldig att, därest hon har vårdnad om barn under 15 år, ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet eller, där denna saknar behörighet att meddela tjänstledigheten, Kungl. Maj:t med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande finner nödigt meddela. Enligt 16 § 1 mom. äger tjänste-

man, som av behörigen styrkt sjukdom (dock ej till följd av olycksfall i tjänsten) hindras att tjänstgöra, åtnjuta oavkortad lön jämte, i förekommande fall, kallortstillägg under högst så lång tid av ett och samma kalenderår, att ledigheten för sjukdom tillika med semester eller därmed jämförlig ledighet icke överstiger 45 dagar, men skall, så framt ej Kungl. Maj:t för särskilt fall finner skäl annorlunda medgiva, för tid därutöver å lönen vidkännas ett tjänstledighetsavdrag till belopp för dag räknat, som framgår av en i reglementet intagen tabell, (*A-avdrag*). Enligt sista stycket av samma moment äger vad sålunda stadgats icke tillämpning å sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd. För avlöning under sådan sjukdom hava särskilda föreskrifter av Kungl. Maj:t meddelats i tilläggsbestämmelser till avlöningsreglementet, av vilka framgår, att i sådant fall skall vid ledighet avstås ett belopp för dag räknat (*B-avdrag*), som är ej oväsentligt högre än *A-avdraget*. I omförmälda tilläggsbestämmelser äro särskilda föreskrifter meddelade även i fråga om avlöning åt kvinnlig befattningshavare under ledighet för havandeskap. I sådant hänseende gäller, att under en tid av högst tre månader skall vid ledigheten avstås ett belopp för dag räknat (*C-avdrag*), som är betydligt högre än *B-avdraget*. Överstiger sistberörda ledighet tre månader, är befattningshavaren skyldig avstå samtliga löneformåner (*D-avdrag*).

Bestämmelser, som i huvudsak svara mot de ovanberörda, äro meddelade jämväl i de avlöningsreglementen, som gälla för kommunikationsverken och domänverket m. fl.

I anledning av vissa utav befolkningskommissionen i skrivelse den 15 november 1935 framlagda förslag, varöver utlåtanden avgivits av ett flertal myndigheter, har Kungl. Maj:t tidigare denna dag beslutat avlåta proposition (nr 174) till riksdagen med förslag, att riksdagen måtte *dels* förklara, att 4 § och 16 § 1 mom. sista stycket i ovanberörda avlöningsreglemente den 22 juni 1921 jämte motsvarande föreskrifter i de för kommunikationsverken och domänverket m. fl. gällande avlöningsreglementen skola från och med den 1 juli 1936 upphöra att gälla, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att i nämnda avlöningsreglementen vidtaga de ändringar, som härav föranledas.

Tvångsvis meddelad tjänstledighet för kvinnlig befattningshavare med vårdnad om barn under 15 år skulle alltså icke vidare kunna ifrågakomma. Vid tjänstledighet för sjukdom som står i samband med havandeskap och barnsbörd skulle tillämpas samma avdrag, som vid tjänstledighet för annan sjukdom, d. v. s. *A-avdrag*. Beträffande ledighet för havandeskap eller barnsbörd hade befolkningskommissionen föreslagit, att *B-avdrag* skulle tillämpas i stället för nu *C-avdrag* under en tid av högst tre månader samt att för tid därutöver befattningshavaren skulle liksom nu avstå hela lönen, men chefen för finansdepartementet har tillstyrkt ett av statskontoret och medicinalstyrelsen framfört förslag, att jämväl för dylikt fall *A-avdrag* under högst tre månader skulle gälla.

Beträffande de skäl, som legat till grund för de ovannämnda förslagen, tillåter jag mig hänvisa till sagda proposition.

Ifråga om kvinnliga befattningshavare vid det statliga och kommunala undervisningsväsendet, vilkas avlöningsförhållanden ju icke regleras genom nämnda avlöningsreglementen, gäller i förevarande hänseenden följande.

En motsvarighet till ovannämnda 4 § i avlöningsreglementena för nyreglerade verk återfinnes i stadgan för rikets allmänna läroverk (nr 109/1933), enligt vars § 121 mom. 6 kvinnlig innehavare av ordinarie befattning, därest hon har vårdnad om barn under 15 år, är skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som skolöverstyrelsen eller, där denna saknar behörighet att meddela tjänstledigheten, Kungl. Maj:t med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande finner nödigt meddela.

Även må framhållas, att § 33 mom. 2 i stadgan angående folkundervisningen i riket (nr 604/1921) giver skolråd befogenhet att entlediga bland annat kvinnlig lärare, som är gift, dock endast försåvitt skolöverstyrelsen antingen på grund av framställning från vederbörande skolråd eller vederbörande folkskolinspektörs och lärares hörande eller på grund av framställning från folkskolinspektören efter skolrådets och lärarens hörande prövar sådant nödigt med hänsyn till tjänstens behöriga upprätthållande.

De olika avlöningsförfattningar, som gälla för det statliga undervisningsväsendets oreglerade områden, innehålla icke några särskilda bestämmelser om ledighet för havandeskap.

För lärarpersonalen vid *de allmänna läroverken* gäller enligt kungörelsen nr 251/1933, att tjänstgöringspenningar endast få uppbäras för den tid, befattningshavaren verkligen tjänstgjort, men skola för den tid, han varit från tjänstgöringen befriad, utgå till den, som förordnats att uppehålla befattningen. Därest annan befattningshavare än övningslärare av sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger befattningshavaren uppbära hela lönen men, därest befattningshavaren eljest undfår ledighet (såsom för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter, tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer, eller andra särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstänges från tjänstgöring eller av annan anledning är lagligen förhindrad att sköta befattningen), skall befattningshavaren, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnat, under ledigheten utöver sina tjänstgöringspenningar avstå så mycket av lönen, som för befattningens uppehållande erfordras. Övningslärare, som är tjänstledig på grund av sjukdom, äger åtnjuta tre fjärdedelar av vad han skulle uppbära, därest han själv bestrede sin tjänst, men övningslärare, som eljest undfår ledighet (såsom för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter eller särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstänges från tjänstgöring eller av annan anledning är lagligen förhindrad att sköta befattningen) skall, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnat, under ledigheten av honom eljest tillkommande avlöning avstå så mycket, som för befattningens uppehållande erfordras.

Med vissa smärre avvikelser gälla motsvarande bestämmelser för lärarpersonalen vid *högre lärarinneseminarier* enligt kungörelsen nr 252/1933, för lärarpersonalen vid *folkskoleseminarierna* enligt kungörelsen nr 662/1918 (jfr nr 332/1932), för lärarpersonalen vid *småskoleseminarierna* enligt kungörelsen nr 503/1933, för lärarpersonalen vid *de tekniska läroverken* jämlikt kungörelserna nr 1108/1918 och 663/1918 (jfr nr 333/1932 och 334/1932).

samt för lärarpersonalen vid *blindundervisningsanstalterna* enligt kungörelserna nr 335/1932 och 336/1932.

Beträffande rektor och lärare vid *kommunala mellanskolor* stadgas i kungörelsen nr 927/1918 bland annat följande:

»1. Till tjänstledig lärare med full tjänstgöring utgår den kontanta avlöningen enligt följande särskilda bestämmelser:

a) om läraren erhållit tjänstledighet på grund av styrkt sjukdom, äger han åtnjuta samtliga honom eljest tillkommande kontanta avlöningsförmåner med avdrag av ett belopp, motsvarande en tredjedel av den för honom i denna kungörelse stadgade kontanta begynnelseavlöningen;

b) om läraren erhållit tjänstledighet för att på grund av särskilt förordnande eller val fullgöra offentligt uppdrag eller bestrida befattning i statens tjänst eller tjänstgöra hos riksdagen, dess utskott eller revisorer, ankommer det på Kungl. Maj:tt att bestämma, om och i vad mån han skall vara förpliktad att av sina kontanta avlöningsförmåner avstå mera än ett belopp, motsvarande en tredjedel av den för honom i denna kungörelse stadgade kontanta begynnelseavlöningen;

c) om läraren erhållit tjänstledighet av annan anledning än under a) och b) i detta moment sägs, äger han åtnjuta de honom eljest tillkommande kontanta avlöningsförmånerna med avdrag av ett belopp, motsvarande den i denna kungörelse stadgade avlöningen för kvinnlig vikarie å tjänsten.

Vad i detta moment stadgas gäller icke vikarierande lärare; dock att lärare, som vikarierar å ledig befattning, äger att, därest han erhållit tjänstledighet på grund av styrkt sjukdom, åtnjuta honom eljest tillkommande arvode med avdrag av ett belopp, motsvarande en tredjedel av den för honom i denna kungörelse stadgade kontanta avlöningen.

2. Rektor är skyldig att under tjänstledighet avstå halva den å tiden för ledigheten belöpande del av det särskilda rektorsarvodet. Tjänstledig biträdande föreståndarinna avstår den å tiden för ledigheten belöpande delen av sitt särskilda arvode.

3. Under åtnjuten tjänstledighet äger ordinarie lärare bibehålla honom tillkommande naturaförmåner eller ersättning för sådana.»

I stort sett motsvarande bestämmelser hava meddelats beträffande rektor och lärare vid *kommunala flickskolor* i kungörelsen nr 229/1928, beträffande rektor och lärare vid *högre folkskolor* i kungörelsen nr 759/1918, beträffande lärare vid *folkhögskolor* i kungörelsen nr 864/1919 samt beträffande lärare vid *folk- och småskolor* i kungörelsen nr 760/1918.

Enligt kungörelsen nr 29/1914 angående reglemente för *de enskilda läroanstalternas* vikariatskassa räknas havandeskap icke såsom sjukdom och utgår sjukersättning icke under de fyra första veckorna efter förlossningen.

Befolkningsskmissionen har i sin ovannämnda skrivelse framhållit, att — om ovanberörda 4 § i avlöningsreglementet funnes böra utgå — konsekvensen torde bjuda, att även § 121 mom. 6 *läroverksstadgan* upphävdes. Några restriktiva åtgärder med stöd av nämnda föreskrift torde icke heller — anför kommissionen — ha behövt vidtagas gentemot lärarinor med vårdnad om minderåriga barn. Däremot hade fall förekommit, då här avsedda befattningshavare själva anhållit om partiell ledighet under åberopande av ifrågavarande författningsrum. Vidare har kommissionen framhållit, att ovanberörda bestämmelse i § 33 mom. 2 i *stadgan för folk-*

undervisningen i riket, vilken bestämmelse enligt vad av kommissionen inhämtats från skolöverstyrelsen icke under senare år i något fall tillämpats, syntes kvarstå som ett uttryck för en av statsmakterna tidigare intagen men numera i allmänhet övergiven ståndpunkt till gift kvinnas ställning inom förvaltningen. Huruvida en bestämmelse sådan som den förevarande vore betingad av några för folkundervisningen speciella förhållanden hade visserligen vid kommissionens utredning icke kunnat närmare utrönas, men till dess motsatsen kunde påvisas, syntes man vara berättigad antaga, att så icke vore fallet och att även denna särbestämmelse för gifta kvinnor numera kunde upphävas.

Vad angår avlöning vid tjänstledighet för havandeskap, har kommissionen erinrat, att de olika avlöningsförfattningar, som gällde för det statliga undervisningsväsendets oreglerade områden, icke innehålla några bestämmelser härom.

Dylik ledighet jämfördes i avlöningshänseende med exempelvis ledighet för enskilda angelägenheter, under vilken befattningshavaren hade att avstå så mycket av lönen, som för befattningens uppehållande erfordrades. I jämförelse med den nyreglerade förvaltningen vore dessa avlöning villkor mycket ogynnsamma, och de skulle framstå ännu oförmånligare, om nuvarande C-avdrag vid havandeskapsledighet, på sätt blivit föreslaget, mildrades till B-avdrag för befattningshavare med nyreglerad avlöning.

Det syntes därför rimligt att i avlöningsbestämmelserna för undervisningsväsendet intaga föreskrifter om avlöning under ledighet för havandeskap, vilka icke alltför mycket avvike från de bestämmelser, som komme att gälla vid nyreglerade verk. På dylika föreskrifter torde emellertid ställas det kravet, att de låte sig utan svårighet anpassa efter det för undervisningsväsendet gällande äldre lönesystemet med dess i jämförelse med modernare avlöningsreglementen mindre långt gående differentiering av tjänstledighetsvillkoren, något som bland annat betingats av avlöningens uppdelning i flertalet fall på *lön* och *tjänstgöringspenningar*. I betraktande av att tjänstledig befattningshavare vid ledighet för sjukdom hade att avstå tjänstgöringspenningarna, som utgjorde ungefär en tredjedel av begynnelseavlöningen, och att löneavdraget vid havandeskapsledighet borde vara något större, ville det förefalla lämpligt att meddela föreskrifter av innehåll, att kvinnlig befattningshavare vid ledighet för havandeskap under en tid av högst tre månader skulle, utöver tjänstgöringspenningarna, avstå en fjärdedel av lönen, vilket betydde, att vederbörande skulle under ledighet av här åsyftat slag äga bibehålla ungefär halva sin avlöning. Till jämförelse nämnes, att det nuvarande B-avdraget vid nyreglerade verk utginge efter en progressiv skala, motsvarande lägst 36 procent och högst 49 procent av lönen å billigaste ort (A-ort) enligt den fastställda löneplanens olika löneklasser.

Rörande avlöning villkoren för folk- och småskollärarinnor vid ledighet för havandeskap har hittills — erinrar kommissionen — gällt, att vederbörande lärarinna skall avstå så mycket av sin lön, som motsvarar den kontanta avlöningen för kvinnlig vikarie å tjänsten.

Alldenstund den ordinarie lärarinnans avlöning beräknades för *kalendarår* och utginge med $\frac{1}{12}$ för månad, medan vikariens avlöning beräknades för *läsåår* och utginge med $\frac{1}{8}$ av årsbeloppet för månad, innebure nu gällande bestämmelser, att den tjänstlediga lärarinnans hela månadsavlöning ofta icke räckte till att bestrida vikariens lön, i vilket fall vad som bruste avdroges å senare utfallande lön efter den ordinarie lärarinnans återinträde i tjänst. Det torde icke behöva särskilt understrykas, att ett dylikt avlöningssystem vore i behov av reformering.

Naturligt och lämpligt torde vara, att i fråga om havandeskapsledning även på detta område av undervisningsväsendet följa de principer, som föreslagits för den statliga lärarpersonalen och som innebure, att den för havandeskap tjänstlediga lärarinnan skulle äga under en tid av tre månader uppbära halva sin kontanta avlöning.

Vid kommissionens skrivelse äro fogade förslag till erforderliga författningsändringar i vad avser ovannämnda statliga undervisningsanstalter samt folk- och småskolorna.

S k o l ö v e r s t y r e l s e n har i utlåtande den 22 januari 1936 tillstyrkt kommissionens ovanberörda förslag. Överstyrelsen har emellertid fäst uppmärksamheten på att konsekvensen fordrade, att vissa ändringar utöver dem, som av kommissionen föreslagits, vidtoges i bestämmelserna angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor, samt har vidare ifrågasatt, huruvida icke motsvarande lättnader i löneavseende vid tjänstledighet för barnsörd eller sjukdom, som stode i samband med havandeskap, borde tillförsäkras även kvinnliga befattningshavare vid privatläroverk, kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, högre folkskolor och folkhögskolor.

S t a t s k o n t o r e t har i utlåtande den 25 januari 1936 anfört följande:

Även om det ur de synpunkter, från vilka befolkningskommissionen beaktat förevarande spörsmål, kunde synas naturligt att i berörda hänseenden behandla inom undervisningsväsendet anställd personal på samma sätt som förut omförmälda tjänstemannagrupper med nyreglerad avlöning, torde man dock med hänsyn till de särskilda och skiftande tjänstgöringsförhållanden, som vore utmärkande för skolväsendet, icke utan vidare kunna utgå ifrån att den uniformitet, som kommissionen åsyftat, ur andra synpunkter vore lämplig och möjlig att genomföra. Erinras finge i detta sammanhang, att avlöningsbestämmelserna för berörda tjänstemän vore uppbyggda enligt helt andra principer än de tidigare omnämnda avlöningsreglementena.

Statskontoret kunde fördenskill icke tillstyrka, att kommissionens förslag i denna del upptoges till fristående prövning, utan torde detsamma böra komma under övertvägande i samband med den allmänna revision av anställnings- och avlöningsvillkoren för olika kategorier av lärarpersonal, som för närvarande påginge. Vid sådant förhållande syntes ej heller förslaget, i vad det avsåge nyreglerade befattningshavare, nu böra upptagas till slutligt avgörande. I likhet med vad som skett beträffande andra — säkerligen mera betydelsefulla — förslag till ändringar och omarbetningar av avlöningsbestämmelserna för nyreglerade befattningar torde härmed böra anstå i avvaktan på den översyn av nämnda bestämmelser, som torde vara att inom nära tid förvänta.

Det torde få anses skäligt att för kvinnliga befattningshavare vid statliga och statsunderstödda undervisningsanstalter samma regler komma att i förevarande hänseenden gälla, som de, vilka av chefen för finansdepartementet föreslagits beträffande personal med nyreglerad lön. Några sådana speciella förhållanden inom undervisningsväsendet, som skulle påkalla en särställning i berörda hänseenden för dess kvinnliga personal, torde icke vara förhanden. Någon anledning att, såsom statskontoret ifrågasatt, uppskjuta behandlingen av denna fråga till övervägande i samband med den tilltänkta lönerevisionen för lärarpersonalen synes icke föreligga.

Befolkningskommissionens förevarande förslag innebära i första hand, att ovannämnda föreskrifter i § 121 mom. 6 läroverksstadgan och § 33 mom. 2 folkskolestadgan, innefattande vissa särbestämmelser i fråga om gifta kvinnor, skola upphävas. Dessa spörsmål torde jag senare bliva i tillfälle att ånyo anmäla för Kungl. Maj:t. Jag vill emellertid redan här framhålla, att jag finner nämnda bestämmelser kunna ur statens synpunkt utan olägenhet avlägnas.

Vidare har befolkningskommissionen framlagt förslag beträffande avlöning för kvinnliga lärare vid tjänstledighet för havandeskap.

I fråga om det statliga undervisningsväsendet (läroverk, högre lärarinneseminarier, folk- och småskoleseminarierna, de tekniska läroverken och blindundervisningsanstalterna) gäller som nämnts i detta avseende nu i huvudsak, att befattningshavare, som ej är övningslärare, får avstå tjänstgöringspenningarna, om sådana förekomma, samt därutöver så mycket av lönen, som erfordras för befattningens uppehållande, och att övningslärare får under ledigheten avstå så mycket, som för befattningens uppehållande erfordras. I anslutning till vad chefen för finansdepartementet föreslagit i fråga om personal med nyreglerad lön torde den ändringen i ovannämnda bestämmelser böra vidtagas, att kvinnliga befattningshavare vid berörda läroanstalter skola vid ledighet för havandeskap under en tid av högst tre månader vidkännas samma avdrag å lönen som vid sjukdom. Mitt förslag innebär alltså i huvudsak, att annan befattningshavare än övningslärare skall under ledighet för havandeskap avstå endast tjänstgöringspenningarna och att övningslärare skall avstå en fjärdedel av vad han skolat uppbära, därest han själv bestrede sin tjänst, allt för en tid av högst tre månader.

Vad lärare vid folk- och småskolor beträffar, vilka lärare nu vid ledighet för havandeskap avstå så mycket av sin lön, som motsvarar den kontanta avlöningen för kvinnlig vikarie å tjänsten, föreslår jag likaledes, att avdraget å lönen vid tjänstledighet för havandeskap under högst tre månader må bliva detsamma som vid sjukdom, d. v. s. en tredjedel av den kontanta begynnelseavlöningen. Jag delar överstyrelsens uppfattning om att motsvarande bestämmelser böra föreskrivas att i tillämpliga delar gälla även i fråga om rektorer och lärare vid privatläroverk, kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor, högre folkskolor och folkhögskolor.

Vid bifall till vad ovan föreslagits, erfordras ändringar i ett flertal avlönings- och statsbidragsförfattningar. Kungl. Maj:t torde böra inhämta riksdagens medgivande att vidtaga sådana ändringar i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående anförts.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i gällande författningsbestämmelser, som må föranledas av vad jag i det föregående föreslagit rörande kvinnliga befattningshavares vid undervisningsväsendet avlöningsförmåner under tjänstledighet för havandeskap, att äga tillämpning från och med den 1 juli 1936.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. A. Charpentier.